

melléklet a 114/2013. (IV. 16.) Korm. rendelethez

**Javaslat a
Németbánya keresztsjei, emlékművei
települési értéktárba történő felvételéhez**

Készítette:
Kiss Albertné

..... (aláírás)

..... (település, dátum)

(P. H.)

I. JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. A javaslatot benyújtó (személy/intézmény/szervezet/vállalkozás) neve Kiss Albertné
2. A javaslatot benyújtó személy vagy a kapcsolattartó személy adatai:
Név: **Kiss Albertné**
Levelezési cím: **Németbánya, Kossuth Lajos utca 39**
Telefonszám:89/350-019
E-mail cím: **kberci39@gmail.com**

II. A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése: **Németbánya keresztjei, emlékművei**
2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása
 agrár- és élelmiszergazdaság egészség és életmód **épített környezet**
 ipari és műszaki megoldások kulturális örökség sport
 természeti környezet turizmus és vendéglátás
3. A nemzeti érték fellelhetőségének helye **Németbánya**
4. Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik
 települési tájegységi megyei külföldi magyarság
5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása:

Németbánya keresztjeinek és emléksobrainak jelentős része útmenti kereszt. Útmenti keresztnek nevezzük mindazokat a szabadtéri keresztet, vallásos jelképeket, amelyek nem az egyház liturgikus cselekményeinek színhelyén - templom, temető, kálvária - állnak. A keresztok csoportján belül megkülönböztetünk fészületeket, amelyeken mindig ott függ Krisztus teste. Ilyen építményeket nemcsak útszéleken találhatunk, hanem más hangsúlyos vagy nevezetes helyeken is. Előfordulnak folyók partján, mezők, falu szélén, balesetek, esetleg katasztrófák helyén. A keresztet falusi mesterek, egyes kezű parasztok, esetleg kőfaragást is tanult emberek készítették. Az útszéli keresztet nem az egyház állította, hanem a hívek. Így ezek minden költségét is ők állták. Németbánya területén 7 útszéli kereszt, és 1 Szent Antal szobor áll. Ezen kívül említésre méltó a Harangtorony a haranggal és a Hősi emlékmű.

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett:

Németbánya múltja elképzelhetetlen a 19. és 20. században felállított emlékművek keresztok története nélkül.

Részben tragédiák helyszínén állnak, vagy a hálájukat kifejező családok házai előtt. A Hősi emlékmű pedig Németbánya történetének legnagyobb tragédiájára emlékeztet: A világháborúk áldozataira és az 1948-ban hazájuktól megfosztott emberekre.

7. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája (bibliográfia, honlapok, multimédiás források) Hudi József: Németbánya története
8. A nemzeti érték hivatalos weboldalának címe: www.nemetbanya.hu

III. MELLÉKLETEK

1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális dokumentációja

A GASCHLER KERESZT

A Gaschler kereszt a Németbánya felé vezető úton áll az iharkúti kereszteződésben, ott ahol az iharkúti úttal szemben az út Farkasgyepű felé is vezet. A harmincas évek felé itt legelő volt, itt legeltette a teheneket a 11 éves Gaschler Józsika. A tehenet láncon tartotta, miközben a tehén megvadult és magával vonszolta a kisfiút, aki olyan sérüléseket szenvedett, hogy behalt. Ez 1933-ban történt, a keresztet 1938-ban állíttatták szülei és keresztzülei 1938-ban.

A kereszt felirata:

Krisztus urunk dicsőségére emeltette Gaschler János és neje Unger Katalin, Straub Ferenc és neje Knau Krisztina 1938 Gaschler József emlékére ki ezen a cserúton járt szerencsétlenül 11 éves korában 1933. aug 28.-án.

A STRAUB KERESZT

A Straub kereszt a Kossuth utca 4. sz. ház előtt áll. Ebben a házban valaha a Veibl család élt, és ezért került a kereszt az állítottó háza elé.

Felirata

DÍCSÉRTESSEK A JÉZUS KRISZTUS

Ezen feszületet készítették:

GERWALD IGNÁC és neje **STRAUB ANNA**
VEIBL KELEMEN és neje **GERWALD MÁRIA**
és hősi halált halt **STRAUB JÁNOS**

Valószínűnek tűnik, hogy a kereszt emeltetésében Straub János nem vehetett részt hiszen hősi halott volt. Valószínű az ő emlékére emeltette rokona Straub Anna és családja 1940-ben.

A KLEINHANCZ KERESZT

Állította Kleinhancz Vendel és neje Punk Terézia 1943-ban fiúk szerencsés hazatérése alkalmából az orosz harctérről A Kossuth utca 31. számú ház mellett áll.

A kereszt felirata:

ISTEN DICSŐSÉGÉRE

és fiúknak az orosz harctérről szerencsés

visszajövele emlékére emeltette

KLEINHANCZ VENDEL és neje PUNK TERÉZIA

1943

A KÍGYÓS KERESZT vagy KÉPESFA KERESZT

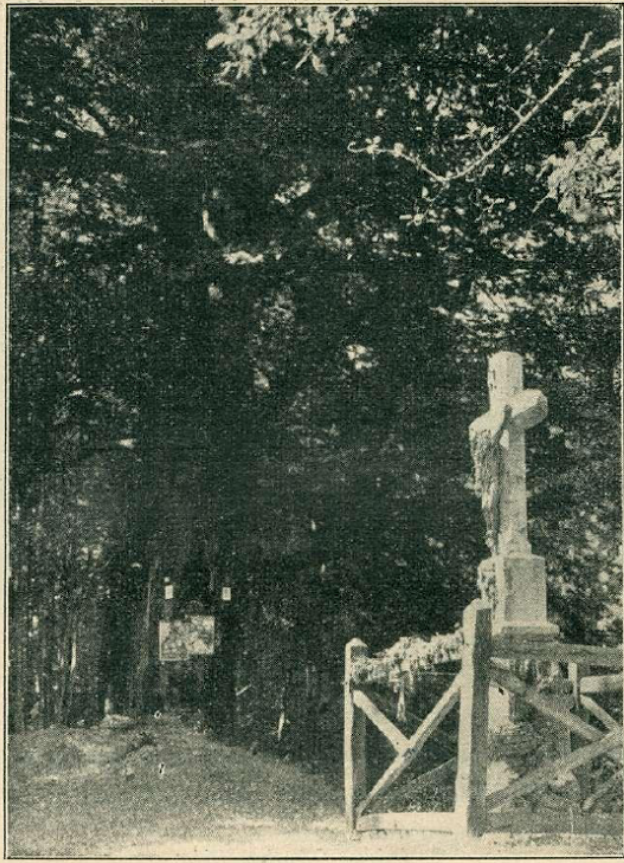
A Kígyós kereszt vagy Képesfa kereszt a Mireider árok feletti erdei ösvényen áll, amely a Pisztrángos tó felé vezet.

GPS koordinátái:

Kígyós keresztnek azért nevezik, mert a monda szerint 1898 körül egy kígyó megmarta egy család csecsemőjét, amelybe behalt. Képesfa-keresztnek is nevezik, mert az úgynevezett Képesfa mellett áll, mely búcsújáró hely volt. (leírása a következő oldalon.)

A talapzaton látható egy körbetekeredő kígyó. 2013-ban egy németbányai lakos Pozsgai László felújította, új korpuszt helyeztek el a kereszten, mert a 70-es évek elején ellopták róla. A régi korpusz jóval kisebb volt, a következő oldalon levő, 1933-ban készült fotón még az eredeti, kisebb feszület látható.

A KÉPES FA (PÜLTSTOCK)

A Képesfa a falutól délkelet irányban az erdőben álló bükkfa volt, melynek törzsére márványtáblácskákat szegeztek a hívők. Búcsújáró hely is volt. Az első kép, mely az Erdészeti Lapok 1933-ban készült számából való, még teljes pompájában látható a fa a Kígyós kereszt mellett.

„Képes *bükkfa Németbányán*. A község D. csücskén, az utolsó ház mellett, a veszprémi püspökség erdejének határvonalában, a farkasgyepűi erdőbirtokról készült üzemterv 77/b. részletének szélén áll ez a bükkfa, melyet azért neveznek képeses fának, mert túlon-túl tele van aggatva szent képekkel, nemcsak a fa palástja, hanem a belsejében levő üregek is. Csúcsmagassága 20 m, mellmagassági kerülete 420 cm; 3 m magasságban 2 felfelé törő vastag ágra és több kisebb oldalágra oszlik. Gyökérfője durva, cserepes, az oldalgyökerek egy része a felszínen van. Mind a bükkfát, mind a mellette álló keresztet sűrűn keresik fel Németbánya vallásos lakói, hogy elvégezzék itt ájtatosságukat.” (Erdészeti Lapok 1933. júliusi számából. 1. kép)

A 2. képet már 1970 körül készítettem. Itt már csak egy méteres nagyságú tönkje látható.

IHARKÚTI TEMETŐI KERESZT

A németbányai temető hátsó traktusában levő iharkúti keresztet 1978-ban állították fel. Iharkút község a falu alatt 1970 után talált bauxit kitermelése miatt megszűnt. Lakói szétszóródtak a környező városokban és falvakban. Temetőjét exhumálták és halottiak csontjait egy temetőrészben helyezték el Németbánya temetőjében.

Az iharkúti temető keresztje is itt kapott helyet. Sajnos a talapzat felett lévő írás már alig olvasható.

A NÉMETBÁNYAI TEMETŐI KERESZT

A Németbányai temetői keresztet emeltette Németbánya Község Önkormányzata

A SZENT ANTAL SZOBOR

A Szent Antal szobor 1943 óta a temetővel szemben áll. Állíttatta Lovasi Mihály és neje Punk Rozália Isten dicsőségére, fiúknak az orosz harctérről szerencsés visszatérése emlékére.

A KITELEPÜLÉSI VAGY AMERIKÁS KERESZT

Zu Ehre Gottes errichtet von den
Amerika Weilenden

Isten tiszteletére emeltették az Amerikában
időzők(tartózkodók)

Reiner Paulics	Anna Krein
Johann Offner	Maria Klein
Sebastian Klein	Anna Offner
Georg Geyer	Barbara Offner
Josef Frisch	Teresia Offner
Johann	Kristina Offner
Georg Mayer	Rosalia Gerwald
Frank Mayer	Maria Gerwald
Josef Gerwald Gerwald	Katarina

Johan Geyer	Tekla Gerwald
Johan Kreiner	Maria Kizlinger
Andreas Wenczel	Katalin Kizlinger
Lorincz Gerwald	Anna Kizlinger
Paul Stribel	Zsuzsanna Mireider
Franc Wenczel	Elisabet Smal
Paul Kanczler	Teresia Kasler
Anton Gross	Anna Mayer
Teresia Wenczel	Teresia Mayer
Rosalia Wenczel	Apolonia Hofmann
Teresia Peidel	Maria Hofmann

1912-ben a nagy világválság idején, Németbányáról is sokan indultak el Amerikába munkát keresni, szerencsét próbálni. Közülük többen végleg kint maradtak, de sokan visszajöttek. A kinn maradottak és hazajöttek emeltették közösen a keresztet, mely a harangláb előtt áll. Az emeltetők neve kőbe vésve, alig olvasható már. A keresztet a kitelepített Wenzel-Todte család restauráltatta 2013-ban.

HŐSI EMLÉKMŰ ÉS A KITELEPÍTETTEK EMLÉKMŰVE

A hősi emlékművet a rendszerváltozás előtt emeltette a közös községi tanács, az első és második világháborúban elesett hősök emlékére. Ekkor még csak a háborúk hősi halottainak neve volt a táblán. Az emlékművet 2008-ban restauráltatta a német Wenczel- Todte család, a vörös márványlap helyett fekete márványlap lap került a kőre, immár a kitelepített 53 család nevével kiegészítve. (A hősök és kitelepítettek nevei a következő oldalon)

I.und II. Weltkrieg verstorbene Helden

I.és II. világháború hősi halottai és áldozatai

I.Világháború áldozatai

Frank Mihály, Gerwald András, Khancler Sebestyén, Klein József, Peidl Mihály, Pilcz Károly, Pilcz András, Straub Ferenc, Straub János, Venczel János, Venczl János Venczel János, Veiland József

II. Világháború áldozatai

Kellner Antal Bergman Antal, Gróf Károly, Happ György, Hoffmann András, Hoffmann Ferenc, Hoffmann János, Khanczler Sebestyén, Klein Mátyás, Korn András, Maier György, Maier János Pilcz Ágoston, Puchinger Károly, Redling Mátyás, Schmal Ferenc, Schmal József, Schweighoffer Ferenc, Straub Sebestyén, Striebl József, Unger Endre, Venczel Ferenc, Venczel Pál

Vertreibung der deutschen Familien am 6. Januar 1948

Az 1948-jan. 6.-án kitelepített német családok

Franz Korn	Sebastian Wenzel
Michael Fuchs	Franz Szabadics
Thomas Klettner	Benedict Wenczel
Franz Puchinger	Paul Striebl
Karl Puchinger	Johann Kreiner
Ignaz Frank	Johann Kieslinger
Anton Mayer	Johann Kanzler
Johann Mayer	Konrad Kreiner
Andreas Pfirsh	Andreas Geier
Johann Meier	Josef Hoffmann
Andreas Peidl	Johann Glaser
Karl Mireider	Emmerich Straub
Sebastian Kanzler	Sebastian Straub
Josef Mayer	Josef Hoffmann
Wenzel Striebl	Johann Wenzel
Andreas Mayer	Andreas Hoffmann
Johann Klein	Benedikt Oswald
Michael Straub	Sebastian Klein
Karl Klein	Franz Korn
Franz Klein	Josef Striebl
Gregor Springmann	Johann Hoffmann
Matthias Striebl	August Pilz
Georg Happ	Andreas Korn
Josef Gerwald	Emmerich Wenczel
Johann Striebl	Paul Hock
Anton Pilz	Anton Bergmann
Wenzel Peidl	

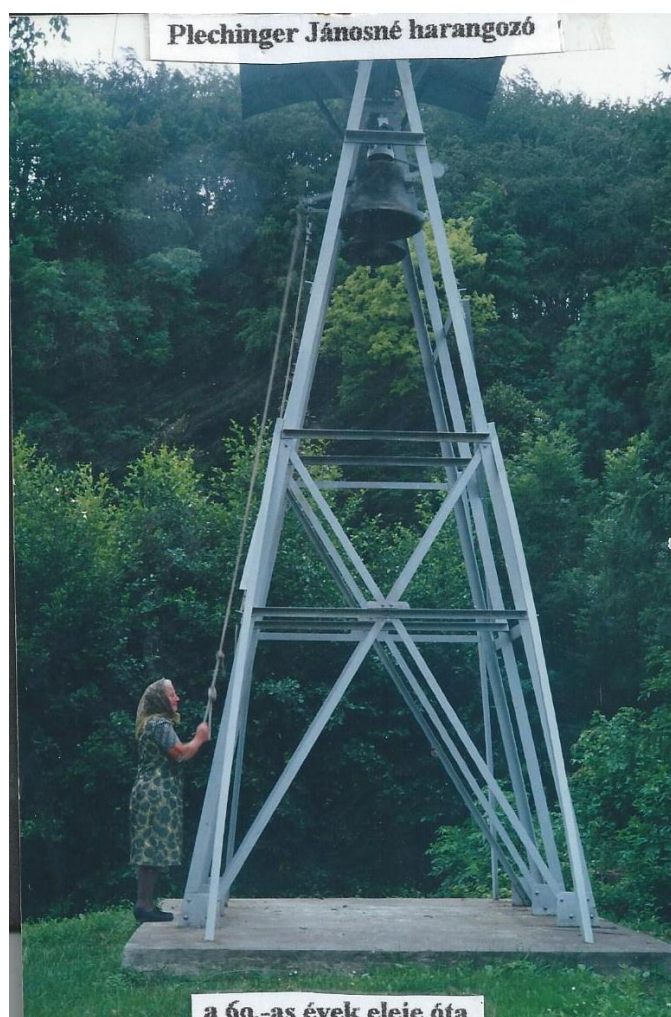
53 Familien

**Gedenktafel gestiftet von Familie Todte
Az emléktáblát állította a Todte család 2008.**

NÉMETBÁNYA HARANGJAI

A vas harangtoronyban 2 harang lakik. Mindkettőt Seltenhofer és fiai műhelyében öntötték Sopronban 1922-ben. Az Amerikába kivándorló honfitársak ajándékozták a községnek. A nagy harang felirata: „Gewidmet von der Gemeinde Nemetbanya mit Beihilfe der in Amerika wohnenden Landsleute im Jahre 1922. Gegossen: in der Giesserei Friedrich Seltenhofers' Söhne in Sopron. Nro:3896 A kisebbik, lélekharang száma:3897)

Németbánya község adománya az Amerikában lakó honfitársak segítségével 1922-ben. Öntve a Friedrich Seltenhofer és fiai soproni műhelyében .A Nagy harang száma3896, a lélekharangé 3897.

2. A Htv. 1. § (1) bekezdés j) pontjának való megfelelést valószínűsítő dokumentumok, támogató és ajánló levelek
2. A javaslatához csatolt saját készítésű fényképek és filmek felhasználására vonatkozó hozzájáruló nyilatkozat

NYILATKOZAT

a helyi érték felhasználásáról

Alulírott engedélyezem, hogy az általam **a németbányai keresztekéről és emlékművekről**

készített fényképeket Németbányai Értéktár Bizottság korlátlanul, bármikor térítés- és díjmentesen felhasználhassa és nyilvánosságra tegye a helyi értékek adminisztrációja, archiválása dokumentálása és népszerűsítése érdekében.

Kelt Németbánya, 2016. dec.15.

.....
Név

Kiss Albertné

Németbánya, Kossuth u. 39

89/ 350-019

cím, elérhetőség

Sz. ig. sz462571PA